

Barentsin alueen koko kuva

Laura Mäki

25 vuoden ikää lähestyvä Barentsin alueyhteistyö laajeni viimeksi loppuvuodesta 2016, kun Barentsin alueneuvosto hyväksyi Pohjois-Karjalan varsinaiseksi jäsenekseen Luulajassa pidetyssä kokouksessa. Jäsenyys vahvistettiin joulukuussa Barentsin euroarktisen virkamieskomitean istunnossa. Vuodesta 2008 saakka tarkkailijajäsenenä toimineesta maakunnasta tuli 14. jäsen Barentsin alueneuvostoon.¹

Barentsin alue on hakenut muotoaan ja kasvanut lähes neljännesvuosisadan ajan poliittisten, toiminnallisten sekä identiteettiin liittyvien lähtökohtien ohjaamana. Miksi Barentsin alueen yhteistyötä tarvitaan, ja miksi aluetta määritellään yhä uusin tavoin?

Alun perin Barentsin alue piirrettiin poliittiselle kartalle, kun Pohjoismaiden, Venäjän sekä Euroopan yhteisön komission ulkoministerit tapasivat Kirkkoniemessä 11. tammikuuta 1993. Norjan silloisen ulkoministerin Thorvald Stoltenbergin aloitteesta he allekirjoittivat Kirkkoniemien julistuksen, jolla perustettiin Barentsin euroarktinen neuvosto (Barents Euro-Arctic Council, BEAC) ja Barentsin alueneuvosto (Barents Regional Council, BRC). Kirkkoniemien julistuksen lähtökohtana oli läsnäolijoiden usko siihen, että lisäämällä ja syventämällä Barentsin euroarktisen alueen yhteistyötä voidaan tuoda vakautta ja edistystä kylmän sodan vastakkainasettelusta irrottautuvaan Eurooppaan. Strategisesti merkittävällä ja rikkaista luonnonvaroista tunnetulla alueella katsottiin olevan runsaasti niin sotilaallisia, taloudellisia kuin ympäristöön liittyviä jännitteitä.

Uuden, kestävästä kehitystä edistävän yhteistyöfoorumien tarkoituksena oli yhtäällä syventää ja monipuolistaa jo aiemmin harjoitettua paikallista kalottiyhteistyötä parantamalla rajat ylittävän toiminnan edellytyksiä. Toisaalta haluttiin integroida pohjoiset alueet paremmin Eurooppaan sekä tukea Venäjän demokratiakehitystä, markkinareformia ja yhteiskuntajärjestelmän muotoutumista. Edellisvuonna perustettu Itämeren maiden neuvosto toimi Barentsin alueelle esimerkkinä yhteistyöalueen toiminnasta ja uudelleen, alueiden Euroopan mallista. Kylmän sodan jälkeen oli vahvistunut ajatus, jonka mukaan kansallisvaltioiden monopolia ulkopolitiikan toimijoina purettiin ja alueellisia kehityseroja pyrittiin tasaamaan uusien horisontaalisten yhteistyöverkostojen sekä niiden kautta uudelleenmääritettyjen keskus-periferia

-asetelmien myötä. Turvallisuus oli merkittävä kannustin yhteistyön vahvistamiselle, vaikka varsinaiset turvallisuuspolitiikan kysymykset eivät kuulu Barentsin yhteistyöfoorumin mandaattiin. Lisäksi agendalta jätettiin pois kiistanalaiset merialueet, sillä tarkoituksena oli luoda konsepti, jolla rajat ylittävää, ihmisten välistä yhteistyötä voidaan tehdä valtioiden rajoista ja ulkopoliittisista erimielisyyksistä huolimatta.

Karttakuva Barentsin yhteistyöalueesta.

Barents-yhteistyön monitasoinen rakenne

Barentsin alueen yhteistyötä tehdään sekä valtio- että aluetasolla. Kantavana ajatuksena on ollut tarjota foorumi, joka mahdollistaa pääkaupunkien välisen vuorovaikutuksen ja toiminnan, mutta pohjautuu voimakkaasti aluelähtöiseen, alueiden itsensä määrittelemään yhteistyöhön ja vastuuseen omasta kehityksestään. Barentsin euroarktisessa neuvostossa pohjoista kehittävät jäsenvaltioiden – Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen, Tanskan, Venäjän sekä Euroopan komission – ministerit. Alueneuvosto puolestaan koostuu maakuntien tai niitä vastaavien aluehallinnollisten yksiköiden poliittisista päättäjistä ja virkamiesedustajista. Yhteistyöalue kattaa alusta saakka mukana olleiden Arkangelin, Karjalan tasavallan, Murmanskin,

Finnmarkin, Nordlandin, Tromssan, Norrbottenin, ja silloisen Lapin läänin alueiden lisäksi Nenetsian, Komin, Kainuun, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Pohjanmaan, sekä Västerbottenin alueet ja maakunnat. Alkuperäiskansojen edustajista koostuva työryhmä toimii molemmissa neuvostoissa neuvonantajan roolissa.

Barentsin euroarktisen neuvoston ja alueneuvoston alaisuudessa toimii kummallakin oma virkamieskomiteansa (Committee of Senior Officials sekä Regional Committee), jotka suunnittelevat, koordinoivat ja toimeenpanevat yhteistyötä neuvostojen määrittelemissä puitteissa. Konkreettisesta yhteistyöstä, toimijoiden välisestä sektorikohtaisesta tiedonvaihdosta ja hankkeiden toteuttamisesta sen sijaan vastaavat alue- ja valtiotasolla toimivat sekä molempia tasoja yhdistävät työryhmät.² Lisäksi kentällä toimii tarpeen tullen perustettavia *ad hoc* -ryhmiä ja tietyistä sektorista tai substanssista vastaavia toimikuntia.

Kirkkoniemessä vuodesta 2007 saakka sijainnut sihteeristö tukee Barentsin euroarktisen neuvoston ja Barentsin alueneuvoston toimintoja ja pyrkii pitämään monenkeskisen yhteistyön tehokkaana ja koherenttina. Sihteeristö myös koordinoi yhteistyötä muiden arktisen alueen toimijoiden kanssa. Valtio- ja aluetason toimijoiden sekä muiden sidosryhmien lisäksi sisarnevostot – Arktinen neuvosto, Pohjoismaiden ministerineuvosto sekä Itämeren maiden neuvosto – ovat tärkeitä kumppaneita. Kirkkoniemessä toimii myös Norjan oma Barents-sihteeristö. Euroarktisen ja alueneuvoston sekä vastaavien virkamieskomiteoiden puheenjohtajuus vaihtuu joka toinen vuosi rotaatioperiaatteen mukaisesti.³ Alueneuvoston puheenjohtajana toimii lokakuuhun 2017 saakka Kainuu, kun taas euroarktisen neuvoston vetovastuu on Venäjällä.

Tavoitteena edistää kestävää kehitystä

Kirkkoniemen julistukseen kirjattu yhteistyön päätavoite on edistää Barentsin alueen kestävää kehitystä. Euroarktisen neuvoston tehtäväksi asetettiin yhteistyön vahvistaminen ja laajentaminen uusille aloille. Sillä on mandaatti toimia foorumina monenkeskiselle, maa-alueilla tehtävälle yhteistyölle talouden, kaupan, tieteen ja teknologian, matkailun, infrastruktuurin, ympäristökysymysten sekä koulutus- ja kulttuurivaihdon aloilla sekä tukea alkuperäiskansojen asemaa vahvistavia hankkeita. Alueneuvoston ensimmäisessä yhteistyöprotokollassa toiminnalleen asettamat tavoitteet olivat samankaltaiset: tarkoituksena on muun muassa taata alueen rauhallinen ja vakaa kehitys, synnyttää ja vahvistaa kumppanuuksia ja kulttuurisiteitä, pohjustaa ympäristön kannalta kestävää kehitystä sekä huomioida alkuperäiskansat alueen kehittämistyössä.

Samat yleiset tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia. Aluetason yhteistyötä linjaavassa Barentsin ohjelmassa 2014–2018 toiminnan painopisteiksi on nostettu luovien alojen ja kasvuyritysten tukeminen, rajat ylittävän yhteistyön lisääminen, luonnonvarojen yhteishallinta ja suojelu, ilmastonmuutokseen sopeutuminen, innovaatio- ja tutkimusyhteistyön lisääminen, rajat ylittävän liikenneinfrastruktuurin kehittäminen ja rajanylityksen sujuvoittaminen sekä kulttuuriyhteistyön edistäminen. Valtiotasolla euroarkkinen komitea on nostanut esiin myös esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeuden määrittää elinympäristönsä kehittämisen prioriteetit sekä uusimman ja puhtaan teknologian hyödyntämisen.

Aluetason toiminta on yhteistyön keskeisin elementti, joka osaltaan tuo konkreettista sisältöä myös kansallisen tason pohjoisia alueita koskevaan politiikkaan. Konkreettisilla hankkeilla on esimerkiksi parannettu ympäristön tilaa ja ympäristöturvallisuutta, harjoitettu kulttuurivaihtoa ja kehitetty elinkeinojen toimintaedellytyksiä. Suurimpana koko yhteistyön

kattavana saavutuksena voidaan pitää ihmisten välisen, rajat ylittävän vuorovaikutuksen lisääntymistä.

Barentsin alueen yhteistyöhankkeet rahoitetaan euroarktisen neuvoston jäsenvaltioiden kansallisista ja alueellisista rahoituslähteistä, alueella toimivien sisarnevostojen ohjelmista, pohjoisen ulottuvuuden kumppanuuksista sekä EU:n rahoitusohjelmista. Myös kansalliset ja kansainväliset rahoitusinstituutiot tarjoavat lainoja investointeihin. Koska yhteistyöalueella ei ole omaa rahoitusinstrumenttia, Euroopan aluekehitysohjelmia ja paikallisia rahastoja koordinoivat maakunta- ja muun aluehallintotason toimijat ovat tärkeässä roolissa Barentsin alueyhteistyön mahdollistajina.

Nykytilanteeseen liittyy myös haasteita. Hanketoimijoiden keskuudessa rahoitusinstrumenttien ongelmana pidetään niiden Barentsin yhteistyöalueesta poikkeavaa, ohjelma-alueen määrittämää maantieteellistä kattavuutta sekä toisaalta kussakin ohjelmassa ennalta määrättyjä tavoitteita ja prioriteetteja, jotka osaltaan sanelevat sen, mitkä alueet voivat olla mukana minkäkin sisältöisissä hankkeissa. Sopivan rahoitusinstrumentin löytäminen on sekin työlästä ja aikaa vievää, eikä hankevalmisteluun pääsääntöisesti ole tarjolla ulkopuolisia resursseja. Etenkin pienten organisaatioiden ongelmana on ollut löytää useimpien rahoitusohjelmien vaatimaa omarahoitusosuutta hankkeiden toteuttamiseen. Myöskään alueelle kaivattuja suuria, pankkikelpoisia investointihankkeita ei ole onnistuttu valmistelemaan siinä määrin, että tarjolla olevaa rahoitusta päästäisiin täysimääräisesti hyödyntämään. Osa Barents-työryhmistä on tuonut esiin tiedonkulkuun ja työryhmän jäsenten tavoittamiseen ja osallistumisaktiivisuuteen liittyviä ongelmia. Siinä missä osa työryhmistä on hyvinkin aktiivisia, toisilla on ollut vaikeuksia kokousten koollekutsumisessa, jäsenten tavoittamisessa ja työryhmän tavoitteiden asettamisessa.

Keinoja koko alueen yhteistyöpotentiaalin hyödyntämiseksi etsitään. Jotta kaikille Barentsin alueen toimijoille voitaisiin tarjota tasapuoliset mahdollisuudet osallistua hanketoimintaan, esiin on aika ajoin nostettu ajatus Barentsin oman rahoitusinstrumentin kehittamisestä. Rahoitusinstrumentti myös toisi alueneuvostolle päätösvaltaa rahoitettavien hankkeiden valinnassa ja auttaisi näin ollen toimenpiteiden suuntaamisessa erityisesti Barentsin ohjelmassa tunnistettuihin painopisteisiin. Rahoitusinstrumentin perustamiselle ei kuitenkaan ole tämän hetken ulkopoliittisessa tilanteessa löytynyt riittäviä perusteita, ja voimavaroja on sen sijaan suunnattu nykyisten, runsaslukuisten mutta toki hajanaisten rahoituskanavien mahdollisuuksista tiedottamiseen.⁴

Miksi Barents on alue?

Arktisessa kontekstissa Barents erottuu monimuotoisuutensa ansiosta. Alueella puhutaan useita kieliä, kuulutaan ja identifioituaan moniin eri kulttuureihin ja sovelletaan eri maiden kansallista sekä EU:n lainsäädäntöä kansallisvaltion rajalta toiselle vaihtelevine hallintotapoineen. Alueelliset erot taloudellisessa elintasossa ovat yhteistyön aikana kaventuneet mutta eivät kadonneet, ja maantieteellisestikin alue kattaa nykyisellään suuren ja varsin vaihtelevan alueen. Mikä Barentsia siis yhdistää?

Kirkkoniemien julistuksessa todettiin, että aluetta luonnehtii sen ankara ilmasto, harva asutus ja laajuus. Keinoja paikallisviranomaisten, instituutioiden, teollisuuden ja kaupan yhteistyödellistysten parantamiseen lähdettiin miettimään juuri tältä pohjalta. Myöhemmin on alettu puhua myös ilmastomuutoksesta ja Barentsin alueen erityisestä haavoittuvuudesta sen tuomien muutosten edessä. Pohjoinen periferia ja arktinen -ohjelman sihteeristön johtaja

Ole Damsgaard listasi vuoden 2016 lopulla järjestetyssä Barents Foorumissa yhteistyön perustalta löytyviksi erityispiirteiksi ja arvoiksi luonnonvarojen kestäväen käytön, arktisen yrittäjähenkisyyden, kylmän ilmaston asiantuntijuuden, yhteistyön hyötysten jäämisen alueelle sekä kyvyn kompensoida kriittisen massan puute.

Yllä mainitut seikat painottuvat voimakkaasti toimintaympäristön ja maantieteen erityispiirteisiin, joiden katsotaan perustelevan yhteistyön tarpeen juuri Barentsin alueella. Yhdistävien ilmasto-olojen ja pitkien välimatkojen lisäksi niiden muovaamat toimintatavat ja osaaminen katsotaan paitsi yhteistyön resursseiksi, myös vaalittaviksi ja kehitettäviksi arvoiksi. Esiin nostetut erityispiirteet eivät siis suoraan viittaa toimijoiden yhteisesti jakamaan kokemukseen Barentsin alueen asukkaiden yhteenkuuluvuudesta tai yhteiseen käsitykseen siitä, mikä ja millainen alue Barents on, ja kuinka se erottuu rajojen ulkopuolelle jäävästä pohjoisesta.

Barentsin alueyhteistyön käynnistämisen aikoihin akateeminen keskustelu alueellistumisesta ja alueiden muodostamisen ja muokkaamisen keinoista kävi vilkkaana. Barentsin euroarktinen alue on kiistämättä poliittisten toimien ja sopimusten tietoinen lopputulos, jonka yhtenä tavoitteena on mahdollistaa sen kehittyminen taloudellisten siteiden muodostamana toiminnallisena alueena. Akateemista sananvaihtoa käytiin myös siitä, onko Barentsin alueella yhteistä, yhteistyön perustana ja liikkeellepanevana voimana toimivaa erityistä Barents-identiteettiä – tai voiko sinne sellaista kehittyä. Myös Barentsin yhteistyöalueen perustajat pohjustivat yhdessä toimimisen tarvetta taloudellisten ja poliittisten syiden lisäksi naapureiden arkipäiväisen kanssakäymisen palauttamisella ja pohjoisten asukkaiden yhteenkuuluvuudella. Esimerkkejä aiemmasta rajat ylittävästä kaupankäynnistä ja vuorovaikutuksesta nostettiin esiin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen uudelleenlöydettyinä jaluonnollisena asianlaitana. Samalla kulttuuriyhteistyön tärkeyttä korostettiin alueellisen identiteetin ja yhteenkuuluvuuden perustana. Toisaalta aluetasolla Barentsin ”meitä” on verrattu kaukana pääkaupungeissa ja jäsenvaltioiden eteläosissa asuviin ihmisiin osana yhteisen pohjoisen identiteetin rakentamista.

Yhdestä näkökulmasta katsottuna nykyrajainen Barents toiminta-alueena määräytyy alue-neuvoston jäsenkirjojen mukaan. Barentsin alueneuvosto perustettiin alun perin Arkangelin, Karjalan tasavallan, Murmaskin, Finnmarkin, Nordlandin, Tromssan, Norrbottenin sekä Lapin läänin alueiden yhteistyöalueeksi. Yhteistyön laajenemista silmällä pitäen päätettiin, että jäsenalueen tuli sijaita napapiirin pohjoispuolella tai koskettaa sitä, sekä jakaa yhteinen raja toisen jäsenalueen kanssa. Varsinaisten jäsenten lisäksi yhteistyöhön on tarkkailijajäsenen statuksella osallistunut eri organisaatioita, kuten Pohjoismaiden ministerineuvosto, alkuperäiskansojen työryhmä, Kristillisten kirkkojen neuvosto sekä Luoteis-Venäjän parlamentaarinen yhdistys. Myös nykyiset jäsenalueet Pohjois-Pohjanmaa, Västerbotten ja Pohjois-Karjala osoittivat kiinnostuksensa ja motivaation yhteistyöhön toimimalla tarkkailijajäsenenä ennen niiden hyväksymistä varsinaisiksi jäseniksi. Alkuperäisistä maantieteellisistä kriteereistä on joustettu muun muassa aluehallintouudistusten vuoksi.

Euroarktinen neuvosto sen sijaan perustettiin ilman maantieteellisiä rajoja, ja neuvoston kirjattiin olevan avoin kaikille kiinnostuneille osapuolille. Kiinnostuneita onkin löytynyt. Nykyisten jäsenvaltioiden lisäksi euroarktisen neuvoston tarkkailijajäsenenä toimintaa seuraavat yhdeksän valtiota: Alankomaat, Englanti, Japani, Kanada, Italia, Puola, Ranska, Saksa sekä Yhdysvallat. Euroarktisen neuvoston tarkastelu alueena onkin mielekästä lähinnä poliittisten, taloudellisten, ympäristöturvallisuuden ja muiden yhteisten intressien, ei varsinaisesti identiteetin tai arkipäiväisen toimintaympäristön kannalta. Tästä näkökulmasta Barents kuuluu kaikille.

Alueyhteistyön konsepti houkuttelee uusia jäseniä

Euroarktisen neuvoston jäsenvaltioiden alueiden kiinnostus pyrkiä mukaan Barentsin aluetason yhteistyöhön kielii alueyhteistyön konseptin houkuttelevuudesta. Tuoreimman jäsenen, Pohjois-Karjalan, näkökulmasta kiinnostusta herättävät erityisesti Barentsin laajat, monialaiset verkostot, niiden kautta avautuvat mahdollisuudet monikeskiseen yhteistyöhön, sekä mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi liikennejärjestelmien kehittämissuunnitelmiin. Jo vankaksi aluekehityksen elementiksi muodostuneen Venäjä-yhteistyön rinnalle avautui jäsenyyden myötä toimivat yhteydet myös Pohjois-Norjaan ja -Ruotsiin. Barentsin alue näytetään Pohjois-Karjalasta käsin luontevana toiminta-alueena, mutta varsinaista asukkaiden identiteettiin perustuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta lienee vaikea osoittaa.

Barentsin laajenemisen myötä yhteistyön resurssit ovat lisääntyneet, kun uusilla alueilla olevaa osaamista ja myös taloudellisia resursseja on tullut tarjolle. Ilman omaa rahoitusinstrumenttia yhteistyö nojaa pitkälti jäsenalueiden kykyyn ja haluun kustantaa oma osallistumisensa. Barentsin alueen laajenemista on kuitenkin jossain määrin pidätelty konsensusperiaatteella päätöksensä tekevistä alueneuvostosta käsin. Merkittävä toiminnallinen peruste rajojen paikoillaan pitämiseksi on ollut hallinnollisen rakenteen monimutkaisuus ja jo valmiiksi ajoittain yskähtelevä kommunikaatio eri toimijoiden välillä. Toimijoiden lisäämisen on ajateltu monimutkaistavan organisaatiota edelleen. Toisaalta yhteistyön painopisteen on pelätty etelään siirtyvän rajan myötä loittonevan ”todellisen pohjoisen” kysymyksistä.

Alueneuvoston pöytäkirjoihin on toiminnallisten perusteluiden lisäpainoksi myös kirjattu kysymys Barentsin identiteetistä. Pohjois-Karjalan vuonna 2012 jättämää jäsenhakemusta käsiteltäessä Finnmarkin edustaja totesi, että yhteistyötä yli aluerajojen voidaan toki harjoittaa, mutta Finnmarkin ja Pohjois-Norjan näkökulmasta varsinainen ”Barentsin alue liittyy ensi sijassa identiteettiin”. Huolena on ollut, että yhteistyöalue laajenee ulos Barentsin kehyksistään, ja tätä varten Barentsille pitäisi asettaa sekä maantieteeseen, että identiteettiin perustuvat rajat.

Kysymystä toiminnallisesta ja identiteettiin perustuvasta alueesta ja sen rajoista pyrittiin alueneuvostossa ratkaisemaan institutionaalisiin muutoksiin. Kun samainen Pohjois-Karjalan jäsenhakemus hylättiin, kehitettiin samalla yhteistyöstä kiinnostuneita, Barentsin alueneuvoston ulkopuolisia toimijoita varten erillinen kumppanuusstatus. Kumppanuudessa on kyse siitä, että Barentsin euroarktinen neuvosto, alueneuvosto ja niiden toimitukset voivat päätöksellään kutsua erityisiä ja kiinnostuneita alueita, organisaatioita tai muita yhdistyksiä osallistumaan Barentsin alueyhteistyöhön. Kumppanuusalue voi näin sopimuksessa erikseen määrättyllä sektorilla osallistua Barentsin alueella tehtävään yhteistyöhön. Järjestelyllä voidaan saavuttaa tavoiteltu toiminnallinen hyöty ilman poliittisen kehyksen tai identiteetin rajojen muutosta. Tähän mennessä kumppanuussopimuksia ei ole kuitenkaan käytännössä solmittu.

Esiin nostetun esimerkin pohjalta voi päätellä, että etenkin aktiivisten ja päätöksiä tekevien toimijoiden subjektiiviset identiteetit, käsitys meistä ja muista sekä niihin liittyvä ymmärrys Barentsista ominaispiirteineen ja maantieteellisine rajoineen vaikuttavat Barentsin alueyhteistyöhön, sen rajoihin ja instituutioihin. Barentsin aluetta ylläpitävien poliittisten ja toiminnallisten instituutioiden sekä konkreettisesti tavoiteltavien hyötyjen lisäksi taustalla on myös symbolinen, toimijoiden identiteettiä heijasteleva käsitys siitä, mitä Barentsiin kuuluu ja mihin se loppuu. Alueyhteistyön laajeneminen kuitenkin osoittaa, että Barentsin identiteetin rajat paitsi joustavat, myös näyttävät vahvuudeltaan, sijainniltaan ja sisällöltään erilaisina alueen eri toimijoille.

Parhailaan toteutettavassa Barents-ohjelmassa nostetaan esiin tarve lisätä yhteistyöalueen tunnettuutta paitsi ulkopuolisten toimijoiden keskuudessa, myös alueen sisällä. Kansainvälisen näkyvyyden lisääminen sekä poliittis-taloudellisen yhteistyön laajentaminen ja jalkauttaminen laajemman joukon tietoon epäilemättä edesauttaisivat Barentsin tavoitteiden toteutumista, osapuolten sitoutumista yhteistyöhankkeisiin ja ihmistenvälisen vuorovaikutuksen tiivistämistä. Yksi konkreettinen esimerkki Barentsin alueen tunnettuudesta ja asemoinnista löytyy alueellisen matkailukehittämisen diskursseja Norjan pohjoisosien matkailuyrittäjien näkemysten perusteella kartoittaneesta selvityksestä. Vaikka toimijoilla periaatteessa on kiinnostusta kehittää matkailuelinkeinoa, itse Barentsin aluetta ei tällä hetkellä tuotteena, käsitteenä tai brändinä matkailumarkkinoilla tunneta. Barents-mielikuvan lisäksi käsitteeltä puuttuu matkailun yhteydessä myös varsinainen sisältö: koko alueen kattavaa toimijaverkostoa tai matkailijoille myytäviä tuotteita ja palveluja ei ole. Poliittiseksi käsitteeksi mielletyn Barentsin alueen sijaan yrittäjät korostavat mainonnassa sijainnin pohjoisuutta, arktisuutta ja Venäjän rajan läheisyyttä.

Barentsin alueen tunnettuus ei ole myöskään itsestäänselvyys sen kaikille asukkaille. Nuorten osallisuutta, paikallisuutta ja liikkuvuutta Barentsin alueen syrjäseuduilla tutkinut Tomi Kiilakoski mainitsee kirjansa esipuheessa, kuinka ei Oulussa asuessaan tiennyt Pohjois-Pohjanmaan kuuluvan lappilaisuuden symboliikkaan yhdistämäänsä Barentsin alueeseen. Itse vartuin Kainuussa varhaiseen aikuisuuteen saakka ajatellen, että Barents on pohjoinen meri Kuolan nimimaan takana. Me tuskin olemme ainoat Barentsin alueneuvoston jäsenalueen asukkaat, jolle mielikuva Barentsista ei ole vastannut yhteistyöalueen maantieteellistä kattavuutta. Tämä mielikuvan ja poliittis-toiminnallisen alueen välillä ilmenevä ero lienee osaltaan taustalla myös aiemmin esitetyssä huolella Barentsin alueen laajentumisesta identiteettiin perustuvien rajojen yli. Arkisen elämän näkökulmasta Barents voisi nykyisessä laajuudessaan olla asukkailleen huomattavasti nykyistä tunnetumpi alueellinen tietoisuus, jonka kautta elinympäristöä ja sen tapahtumia hahmotetaan, aluetta kehitetään ja ongelmia ratkaistaan.

Yhteistyötä vailla pikavoittoja

Barentsin alueen yhteistyö ei tarjoa varsinaisia pikavoittoja, vaan vaatii pitkäjänteistä työtä kehityksen suuntaviivojen asettamiseksi sekä resursseja suunnitelmien toteuttamiseen. Alueen tunnettuus ja erottuvuus poliittisen kentän ulkopuolella tai muiden kuin kansalaisyhteiskunnan aktiivien keskuudessa ei missään nimessä ole itsestäänselvyys. Lienee lähes mahdotonta nimetä sellaista käsitystä alueen identiteetistä tai symboliikasta, jonka asukkaat tunnistaisivat ja sijoittaisivat juuri poliittisesti määritettyjen rajojen sisään. Toisaalta siihen ei välttämättä ole tarvetta. Barentsin kontekstissa tehtävä alueiden ja valtioiden välinen yhteistyö on vilkasta ja kattaa valtavan määrän aihepiirejä säteilyturvallisuudesta kulttuurin, tieteen, taiteen, ja terveyden edistämisen, teollisuuden ympäristöystävällisyyteen sekä liiketoiminnan kehittämiseen. Konkreettisten tekojen ohella yksi tärkeimmistä saavutuksista lienee asukkaiden välisen vuorovaikutuksen lisääminen ja yhteistoiminnalla luotu elinvoimaisuus. Yhteistyökonseptia kehitetäänkin jatkuvasti, ja työtä tehdään niin alue-, valtio- kuin EU-tasolla kommunikaation parantamiseksi ja rahoitusinstrumenttien kehittämiseksi. Barentsiin uskotaan.

Kun Barents-yhteistyö ensi vuonna täyttää 25 vuotta, on hyvä hetki arvioida yhteistyön tuloksia sekä miettiä tulevaa. Aiemmin asetettu tavoite poliittisista kiistoista irrallisena toimivasta yhteistyöstä on toteutunut melko hyvin. Vaikka viime vuosien aikana kiristynyt ulkopoliittinen tilanne onkin osaltaan heijastunut Barentsin toimintaympäristöön ja yhteistyön

edellytyksiin, toimijoiden halu yhteisten hankkeiden kehittämiseen on säilynyt ja yhteistyö jatkuu ja kehittyy. Yksi suuri kysymys liittyy osallistujien sitouttamiseen – kuinka työryhmiin saadaan jäseniä ja kuinka toimintaa rahoitetaan. Yhteistyön puitteiden on pysyttävä kunnossa ja tavoitteiden on vastattava ihmisten näkemystä omasta ja elinpiirinsä tulevaisuudesta. Asukkaiden pitäminen alueella ja heidän työnsä oman elinympäristönsä kehittämiseksi ovat avainasemassa Barentsin alueen tulevaisuutta viitoitettaessa. Tieto Barentsin yhteistyöalueen toiminnasta ja siihen kuulumisesta voisi paitsi aktivoida asukkaita ajattelemaan arkeaan ja etsimään ratkaisuja uudessa alueellisessa kontekstissa, myös synnyttää uusia, Barentsin kehityksessä hahmottuvia paikkaan kuulumisen kokemuksia.

Viitteet

- 1 Kiitos hyvistä ja tärkeistä huomioista Laura Quistille ja muille esseeluonnosta kommentoineille asiantuntijoille.
- 2 Ympäristö-, talous-, liikenne- ja logistiikkayhteistyötä tehdään sekä valtio- että aluetason erillisissä työryhmissä: valtion ja aluetason toimijoista koostuvat ryhmät toimivat muun muassa kulttuurin, koulutuksen ja tutkimuksen, energia-asioiden sekä sosiaali- ja terveystieteiden parissa. Alkuperäiskansoilla – nenetseillä, saamelaisilla ja vepsäläisillä – on oma työryhmänsä, ja he ovat edustettuina myös muiden työryhmien kokoonpanoissa.
- 3 Islanti ja Tanska ovat varsinaisia jäseniä, mutta eivät maksa toiminnastaan jäsenmaksua eivätkä näin ollen osallistu puheenjohtajarotaatioon.
- 4 Vuonna 2013 BEACin toimeksiannosta perustettiin jäsenvaltioiden asiantuntijoista koostuva *ad hoc*-työryhmä, joka selvitti alueen rahoitustarpeet, olemassa olevat rahoitusmekanismit sekä mahdollisuudet uuden rahoitusmekanismin rakentamiselle. Selvityksen kanssa samanaikaisesti tapahtunut ulkopolitiittisen ilmapiirin kiristymisen johti osaltaan keskeisten, monenväliseen yhteistyöhön rahoitusta tarjoavien ohjelmien jäädyttämiseen samalla kun Venäjällä toimivien kansainvälistä yhteistyötä tekevien kansalaisjärjestöjen asema tehtiin lainsäädännöllä vaikeaksi. Selvityksen johtopäätös oli, että vallinneissa olosuhteissa ei löytynyt yhteistä intressiä tai perusteltavissa olevaa syytä uuden rahoitusmekanismin perustamiselle.

Lähteet

- Barentsin Euroarktinen neuvosto (2013), Declaration on the 20th anniversary of the Barents Euro-Arctic Cooperation (Kirkkonniemi, Norja 3.–4. kesäkuuta 2013).
- Barentsin alueneuvosto (2013), *The Barents Programme 2014–2018*. http://www.barentsinfo.fi/beac/docs/Barents_Programme_2014_2018_Brochure.pdf
- Carrillo, José Luis Masegosa (1998), Regional Security-building in Europe. Northern Studies. – Working paper No. 12. Umeå: Centre for Regional Studies, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:227493/FULLTEXT01.pdf>
- Hønneland, Geir (1998), Identity Formation in the Barents Euro-Arctic Region. – *Cooperation and Conflict* 33:3, 278–297.
- Kiilakoski, Tomi (2016), *I am Fire but My Environment is the Lighter: A Study on Locality, Mobil-*

- ity and Youth Engagement in the Barents Region*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/i_am_fire_but_my_environment_is_the_lighter.pdf
- Käkönen, Jyrki (1996), An Introduction – Cooperation in the European Circumpolar North. – *Dreaming of Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim*. Toim. Jyrki Käkönen. Tampere: Tampere Peace Research Institute, 9–22.
- Käkönen, Jyrki (1996), North Calotte as a Political Actor. – *Dreaming of Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim*. Toim. Jyrki Käkönen. Tampere: Tampere Peace Research Institute, 54–88.
- Sondell, Rebecka Snefugli (2016), Communication and Cooperation in the BEAC Working Groups. Report of the BEAC Communication Development Project.
- Stoltenberg, Torvald *et al.* (1993), Declaration. Cooperation in the Barents Euro-Arctic Region. Conference of Foreign Ministers in Kirkenes 11.1.1993. http://www.barentsinfo.fi/beac/docs/459_doc_KirkenesDeclaration.pdf
- Suomen ulkoasianministeriö (2015), Financing of Barents Cooperation. Report of the BEAC Ad Hoc Working Group on Financial Mechanism Study. http://www.barentsinfo.fi/beac/docs/LOW_UM_Barents_eJulkaisu_A5.pdf.

Undva pank. Kuva: Roger Nyqvist.